

AUGUST 1983

SUPPLEMENT EDITAT ÎN COLABORARE CU COMITETUL JUDEȚEAN
DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ SUCEAVA

eroi au fost...

1. Pe general îl văzusem și eu. Înalt, impunător, ochi vulturești pășind ferm în uniformă lui impecabilă (un albastru de gală) marcată de vipușca roșie a pantalonului și de fireturile grele petrecute la umăr. O dimineață înaltă de vară la trei decenii după întâmplările al căror erou fusese. Încerc acum să mi-l imaginez la postul de comandă al regimentului său din pădurile Suhei. Izolat de eşaloanele superioare române, intercalat între unități germane („mult mai numeroase și mai bine înarmate”), risipite pe un front larg și nesigur. Singura legătură cu restul lumii: un modest aparat de radio alimentat la baterii. Se deodată vocea crainicului din neuitata noapte de 23 August: „Atențiune! Vom transmite un comunicat important pentru Țară”. Iar ei, acolo, o mină de ostași aflați la capătul de nord al Carpaților, într-o împrejurare de excepție. Ceea ce se cerea în asemenea clipe nu putea fi altceva decât o hotărâre rapidă și chibzuită. „Niciodată nu mi s-a părut situația așa de grea ca în acele momente”, avea să mărturisească mai târziu colonelul de atunci Nistor Teodorescu. Și iată și răspunsul: „Să trecem imediat la atac, să ne desprindem de inamic, să-l înconjurăm, să-l asaltăm prin surprindere și să-l dezarmăm”.

2. Veteranul de război Procopie Chițan povestește: „În noaptea aceea eram la Piraie, dincolo de Mălini, la plutonul de pionieri. Lucrasem mai devreme la deminări și somnul m-a furat de cum mi-am așezat capul pe raniță. M-am trezit brusc. Vestea cea mare se aflase și ai noștri trăgeau trasoare, se îmbrășișau, cîntau, se bucurau. La scurt timp am primit ordin să ne organizăm. Urma să întoarcem armele. În spate aveam o baterie hitleristă de artilerie. Misiunea noastră: s-o dezarmăm. Am trecut să-i încercuim pe nemți cu gînd să-i determinăm să se predea. Dar ei simțiseră ceva și-au început să tragă furioși. Trebuia să terminăm însă cu dînsii, că altfel se-approia dimineața. Între timp focul se încinsese pe tot aliniamentul, pînă la Capu Cimpului. Încă un asalt și nemții au fost nevoiți să depună armele”.

3. Coincidența face ca acest pas spre marea împlinire a Eliberării să se petreacă la Mălini. Nistor Teodorescu își întitulează memoriile sale de război „La Mălini în august 1944”. Mălinii reprezentau o verigă din prelungul aliniament de apărare (al nemților) ce-ncepea de sub pasul Prislopului și continuă pînă la zona fortificată denumită „Poarta Focșanilor” și mai departe spre sud. Păduri răscolite de tranșee și adăposturi, sate devastate, colectivități puse în mișcare, derutate și înspăimîntate. Ruperea segmentului Mălini — Prislop ar fi însemnat deschiderea trecerii spre Ardeal. O scurtă perioadă de acalmie. Hoardele brune în retragere seamănă dezastru, lacrimi și moarte. Nu lipsesc nici represaliile feroce. Satul Poiana Micului este incendiat într-o noapte și transformat într-o vatră de cenușă. Localnicii îndrăzniseră să-și manifeste antipatia față de „faimoșii” cuceritori.

Ochiul poetului (l-am numit pe Nicolae Labiș, desigur) depune mărturie pentru noua istorie ce începea a se scrie. „În ziua neuitată de douăzeci și patru august / Nemții au umplut satul de groază și pară / Soldații români alergau în neșire / Cu pumnii întinși și ochii bombați în afară”. Sint imagini aproape cinematografice, surprinse (peste timp) cu o exactitate uimitoare. I-am citit aceste versuri interlocutorului meu. Puțin nedumerit, s-a aplecat peste paginile cărții și m-a întrebat cu cea mai frumoasă naivitate: „Intr-adevăr se afla și el acolo?”

4. Să-l ascultăm mai departe pe Procopie Chițan: „Înaintam numai noaptea, ocolind locurile deschise, șoselele. Pe urmă au venit ploile, frigul. Și noi rămăsesem în hainele subțiri, de vară. Copacii retezați de explozii, tancurile colțuroase, pantele abrupte făceau înaintarea și mai anevoioasă. La Voroneț a fost o bălăie crîncenă. Nu ne puteam apropia. Nemții se postaseră pe poziții și nu cedau. Spre deosebire de noi, grănicerii, ei dispuneau și de artilerie și de aruncătoare de mine și de puști cu lunetă... Rîndurile noastre se răreau, dar asta ne îndrăjea și mai mult. Și la Stulpicani am avut mult de furcă. Inamicul se baricadase pe coasta dealului și trăgea cu disperare, nebușeste”.

5. Am în față harta acțiunilor desfășurate de eroicul detașament de grăniceri condus de Nistor Teodorescu. Prezența nemților e marcată prin niște ciudate semne albastre. Asupra lor cad neiertătoare săgețile de un roșu aprins al militarilor români. În rest, cursuri de apă și creste de munte. Mălinii au fost doar scînteia ce-a declanșat furtuna, o furtună așteptată demult și în spatele căreia erau acumulările mocnite și, mai presus de orice, setea de libertate. Au urmat Valea Seacă, Voroneț, Stulpicani, Pojorita, Mes-ticeași, Cîrlibaba... Repere ale eroismului și sacrificiului suprem.

6. Desprind cîteva note fugare din carnetul de reporter. Mălini, iarna. Venisem pe urmele lui Labiș, la douăzeci și cinci de ani după moartea sa. Împreună cu primarul Popa pornesc spre Poiana Mărului să văd casa copilăriei poetului. E o zi de decembrie cu sănii și zăpadă afinată. Oprim la școala veche. În spate

(continuare în pag. IV)

Ion BELDEANU

Ion Carp FLUERICI :

„Miner”

CĂRBUNELE

Nu știu, de-i tînăr, sau bătrîn,
Flexibilul cărbune, dig de piatră,
Pămîntu-i încălzeste-aprins, la sin,
Arhitectura-i de fîntă-n vatră...

Iluminat, străbat printre nervuri,
Depozitele sufletelor negre,
Își înfrățesc, pocnind, tăcute guri,
De arbori nalți, cu frunțile întegre...

Intră mineri și gurile tăcute,
În mină, se frămîntă sub pămînt,
Rostogolit cărbunule-și ascute
Priviri, ce-au inviat, ca din mormînt...

Din ochii lui de-abis, termocentrale,
Facă să se-aprindă-otelul în cuptoare,
Cărbunule, din taințele sale,
În țară naște cel mai aprins soare...

Cu cît mai mult, în inimă, răsare
Lumina bucuriei fărîntă greu,
Simbolul realității viitoare,
Înaltă tot mai sus poporul meu...

În subteran cu-ortacii, coborînd,
În bolta minei stele pun și luna,
Și-n, parcul negru vîd străbunii-n rînd...
Cum adormiră pentru totdeauna...

Ca să-i găsească-n pace viitorul schimb,
Lumina multă are și-o spunem cu mîndrie,
Și dorul lor să-l schimbe o țară-n nimb,
Un schimb de sbor, în vremi nemuritoare...

În zumzuit, uzine, cîntați mai cu tărie,
Cărbune are țara, toți munții par că spun !...
Lumina multă are și-o spunem cu mîndrie,
Popor, cum sint minerii, dorindu-i „Noroc bun !”...

Traian IANCU

A PRIVI

DAR LUI AUGUST

Deși a opta lună a anului, luna august o socot, de fiecare dată, o lună în care evaluăm împlinirile, un timp în care bucuria roadelor te îndeamnă spre noi aspirații. În acest august paginile noastre se află la a XX-a lor apariție scriitorii suceveni au sub teacurile diferitelor edituri șaisprezece cărți, în Fălticeni și Suceava, s-au zidit și oferit oamenilor case ale cărții, pictorilor suceveni li s-au construit șapte ateliere, la Rădăuți se întoarce istoria acasă prin-

tr-o inedită alee a voievozilor, iar la Putna, neuitata noastră Putna, se ridică plină de amintiri și semnificații Casa domnească a nemuritorului Ștefan cel Mare.

Și tot în acest august trebuie să spunem că al o sută mîilea vizitator s-a uimit în fața tainelor delegate ale cerului proiectat pe bolta Complexului Astronomic din Suceava.

Dar cred că rodul cel mai de seamă al acestui august spiritual sucevean îl

reprezintă cele peste nouăzeci de premii naționale ale elevilor și studenților și cele peste trei sute de aspirații la titlul de laureat ale așezămîntelor de cultură, în cadrul Festivalului Național „Cîntarea României”.

Și ce e mai important oare decît bucuria lucrului împlinit? Să facem din această bucurie un dar lui August.

Alexandru TOMA

autograf

Folclorul românesc, izvor milenar de apă vie

Afirmația că folclorul românesc este izvor milenar de apă vie pare o figură de stil, formulată într-un moment de entuziasm pentru frumusețea unor creații folclorice, dar ea are întru totul acoperire științifică. Studiile ultime au arătat că anumite motive folclorice românești sint, prin geneza lor, străvechi și de vatră, neexistînd la popoarele vecine.

Marca folclorului poetic românesc este lirismul, în special în cîntecul omului și al naturii, lirism prezent pînă și într-o specie prin excelență narativă cum este balada, dacă ne gîndim la Miorița și la alte balade. Teritoriul vechii Dacii și românesc de totdeauna a fost, prin constituția lui cu munți și codri, o cetate de apărare, așa cum a perceput-o splendid Eminescu în Mușatin și codrul. De aceea în nici o poezie populară din lume nu este cîntat codrul cum l-a cîntat poporul român în doinele sale, doina fiind o specie lirică neasemuit românească. Ea și codrul fac un tot indisolubil, iar Eminescu (mereu Eminescu) a receptat faptul, cu forța lui genială, în afitoa creații ale sale.

Cînd, în vremuri de viață nouă contemporană, ne mai infioară încă profund melancolia doinei, nu ne dăm bine seama că în ființa noastră plîpîndă, din carne și oase, purtăm și trăiește atavic istoria cu cîntecul ei milenar. Și nimeni în lume nu va trăi mai adînc și mai cutremurător decît românul Balada lui Ciprian Porumbescu, pentru că ea este glasul pămîntului nostru, creată fiind într-un moment de inspirație divină de marele compozitor.

Măreția istoriei poporului român, pentru că este o măreție, a fost și rămîne mereu însoțită de splendoridele cîntecului popular, izvor nesecat de frumuseți poetice.

J. C. Chitimia

Reporter

Noptile nedormite ale Fălticenilor

Pînă mai ieri, Fălticeni erau, în bună măsură, o istorie trecută concentrată în muzee. Mai ales în cel al „oamenilor de seamă”. Aura de spațiu moldav, a multor valori ale spiritului, aici, îndeosebi aici își prindea și aprindea sufletul. Aici, mai cu seamă aici își chema și ilumina sensibilitatea. Aceasta a fost... Deși, lăsînd pașii să acopere străzile arcuiri dintre Dumbrava minunată și Nada florilor, iar privirile — să întîrzie prin livezile ninse de stelele înserării, ai impresia că ceva mai trăiește din lucrarea de odinioară a oamenilor. Dacă nu ar fi rămas, ne-am fi imaginat și alcătuit această parte a lumii, în care-i căutam pe Creangă, Sadoveanu, Gane, Beldiceanu, Gorovei... Sau pe mai tînărul Labiș. Ca să ne împovăreze cu gîndurile lor, să ne înalte cu metaforele lor. Și să le mulțumim...

Cineva îmi spunea că „cheia de boltă” a devenirii moderne a orașului e chimia. Că ultimul deceniu a întemeiat noi metafore. Ctitorite în metale, în piatră, durate în respectul pentru cultură și artă.

— Starea de nostalgie vă încearcă vreedată?

— Omul — de o viață, al locului — privește parcă în el.

— Pe unii, poate... Imi aduc aminte că, într-o toamnă tîrzie, un oaspete — umblat prin multe locuri și prin multe cărți — a văzut aici, în plin centru civic, cum se măturau frunzele căzute polog pe trotuare. „De ce le stringeți? E atît de frumos așa !”, ni s-a adresat. Vorbele-i veneau, probabil, dintr-un preaplin sentiment al vieții în cetate. L-am înțeles. Dar pentru noi, orașul, așa cum ni-l doream, abia bătea la ușă...

Și a „intrat”, la început timid, apoi tumultuos. Febra construcției coborise din proiecte, din zile și

nopti de vis și imaginație, în vatra de jos a Fălticenilor. Sub aripa vegetală rămîneau doar Buciumeni și Opișeni. În numai șase ani, cei dinspre azi — 3600 de apartamente în blocuri frumos orînduite. Ele se alăturau altor 900, înaltate anterior. Orașul devenea șantier, își asuma o altă geometrie. Aspira la o nouă vîrstă pe care o merita.

Totul pornise de la o platformă industrială. Ea însăși creație a ultimilor ani. O forță — simbol, un destin croit pentru a lărgi, ca în trupul unui arbore, cercurile de vitalitate ale orașului. A fost industrializarea lemnului, au venit metamorfozele sticlei și amidonului, s-a edificat chimia. Și au început marile prefaceri în întimitatea așezării. În cea a materiei și a vieții. S-au „retopit” ulițe și s-au deschis, maiestuoase, străzi și bulevarde. Au „ingenunchiat” strimbele cocioabe și s-au născut blocuri, nume de cartiere. După alte legi ale vremii; pentru o altă lume.

— Sinteti, aici, primar de aproape șapte ani...

— Costică Arteni bănuia ce vreau să-l întreb.

— Am ostenit, cu obștea, în numele unei dorințe mai vechi. S-a făcut ceea ce vedeti...

— Și cu cît ați îmbătrînit în cei șapte ani?

— Oarecum derutat, omul pentru care — cum afirma — „Fălticeniul e viața mea” își ascunde părerea despre îmbătrînire într-un răspuns ocilitor.

— Aș zice, mai degrabă, că-i vorba de nopți nedormite...

Noptile nedormite ale Fălticenilor. Ale primarului, ale miilor de oameni care au mișcat spre civilizație un destin colectiv. Pe care-l privim în fiecare zi, pentru a ști cîte cercuri de vitalitate a mai prins trupul arborelui...

Ion PARANICI

„Veacul înaintează”, cum a spus poetul, și, odată cu el, se schimbă, printru mulți alți parametri ai individualității umane, ponderea și substanța virtuților. Fiecare generație are ritmurile sale spirituale; treptele către maturitate și mai departe, deși cunosc aceași succesiune, se consumă pe segmente diferite ale traiectoriei vieții.

Romanele noastre de acum cinci zeci de ani plasau momentul primei afirmări a personalității, al dobândirii sentimentului independenței eu-lui, la „notarul nestatornic” dintre adolescența și tinerețe. Afirmarea lui se realiza prin practicarea unei boeme mai mult sau mai puțin inocente, prin fronda, gesturi de bravadă cu aură romantică sau acte de contestare a autorității (restrictive și excesiv tutelare) a familiei ori a școlii. Acest tip de neconformism se întâlnește la câțiva dintre eroii lui Ionel Teodorescu, la normalistii lui B. Jordan, licenții lui Mihail Drumeș, adolescenții lui Pericle Martinescu sau chiar la Andrei Mile a lui Ion Vinea. Ieșirea din copilărie, pierderea inevitabilă a ingenuității declanșează reacția de apărare a unor valori (primite prin educație), de cele mai multe ori etice, pe care comportarea maturilor sau propriile lor reacții le contrazic: dreptatea, adevărul, iubire pură, cinstea, sinceritatea. Puterile și prerogativele încă firave ale vârstei fac necesară rezistența în grup; de unde, un mare și adevărat cult al prieteniei, al solidarității, al sacrificiului.

Fără a fi schimbat datele fundamentale ale ecuației, puținele romane care vizează tineretul contemporan au deplasat momentul în perioada studenției (licenții par a nu mai interesa, iar motivele sint numeroase). De pildă, principalul personaj din *Vocile nopții* al lui Augustin Buzura părăsește viața universitară, a cărei atmosferă i se pare apropiată de cea a unei sere, și se angajează muncitor într-un combinat, pentru a se înțelege pe sine și generația căreia aparține. Radu Mares, în *Căi săbaticii* (titlu elocvent), fixează portretul tinerei generații de studenți umaniști formați în anii '50 în momentul în care substanța ei își caută, nu fără sacrificii și impasuri, structura specifică.

Din aceeași serie face parte *Povestea pentru un fotoliu* (Editura „Dacia”, 1983), a doua carte a Oanei Cătina. Așezînd-o în această constelație tematică, pe care sintem tentați să o numim a Paradisului pierdut, nu intenționăm să o asimilăm medelismului, romantismului brodat cu licențiozități grațioase al lui M. Drumeș, sau cu frăgezimii adolescentine la Pericle Martinescu. Vrem să spunem, în primul rînd, că este, în esență, o pledoarie pentru prietenie, pentru generozitate și sinceritate; în al doilea rînd, că pledoaria emană din povestea unui grup de tineri și tinere, constituit în anii studenției, care și-a păstrat coeziunea și după terminarea studiilor universitare: un model de prietenie pe care autoarea îl oferă asumîndu-și toate riscurile, inclusiv cel al acuzației de sentimentalism. Nu are însă acest complex și, la urma urmei, pe bună dreptate, din moment ce există totuși oameni sentimentali, chiar dacă sintem tentați să-i considerăm sau chiar îi vedem, anacronici. Logica Oanei Cătina este limpede: un sentimental izolat, chiar și atunci cînd își pune masca cinismului sau a brutalității, este inevitabil o victimă, un in-

vins, mai mulți, uniți prin prietenie, devin o forță, tocmai datorită rarității fenomenului. „Prin chiar Boema voastră, se spune în carte (Boema este denumirea grupului — n.n.) v-ați dovedit că sinteți niște romantici întorziți, niște naivi, dar naivi și prosti n-ați fost cînd ați dat de greu, ci ați rămas pe mai departe la fel de uniți. Că aveți o doză de nebulie în voi nu puteți nega, grav sau bine e cînd nebulia voastră e cînd molipsitoare, cînd deranjantă. În timp, v-ați adunat din nou cu toții și la un loc, trăgîndu-vă unul pe altul, ajutîndu-vă, apărîndu-vă de parcă ați fi fost o cetate ce mereu trebuia apărată, consolidată”. Acest „romantism întorziat” al personajelor conferă romanului — riscăm considerîndu-l roman, căci autoarea nu oferă nici o indicație în acest sens — o notă lirică discretă subsumată per-

Grupul funcționează, astfel, ca un sistem planetar, și dacă în momentul cînd demarează romanul, „planetele” se adună pentru a-și defini poziția față de astrul tutelar, o fac pentru că „soarele” lor (victimă a unui accident) este în primejdie să dispară; ceea ce, în mod fatal, ar provoca dezastrul — dezmembrarea grupului. Or, așa ceva nu trebuie să se întimplă. Este, deci, nevoie, în eventualitatea că s-ar produce totuși cataclismul, de definiere, clarificarea și trasarea fermă a liniilor de forță care leagă, nu numai planetele de centrul sistemului, ci și a celor care se țin între orbitele lor, astfel, ca grupul să nu fie proiectat în haos. La acest nivel al construcției romanului ni se par a fi plasate principalele calități, dar și punctul vulnerabil al *Povestirii pentru un fotoliu*. Ceea ce-i reușește Oanei Cătina este disoc-

forța care declanșează și întreține procesul de constituire a prieteniei și îi face pe toți să descopere în ei înșiși puterea miraculoasă a iubirii. Căci toți bărbații grupului o iubesc, chiar dacă, în timp, latura pasională a sentimentului se estompează lăsînd loc amicitiei. Și femeile grupului o iubesc, căci personalitatea lui exclude, de la bun început, încolțirea oricărui sentiment opus. Aici mi se pare a fi punctul vulnerabil al cărții. Eroina, căci, fără îndoială, Deda nu poate fi cotată altfel, este suprasolicitată valoric, devenind, pînă la urmă, obiectul unui fenomen de deificare, de idolatrie, parcă pe urmele lui Platon care afirma că iubirea este cea mai veche dintre divinități. Se însinuează astfel o pledoarie „pro domo sua”, o suprasolicitare periculoasă a ascunselor forțe ale eului feminin. N-am vrea să se creadă că ne situăm pe o poziție negatoare, dar, în plan literar, asemenea excese pot transforma un personaj într-un monument sau într-o instituție. E o greșeală în care cad adeseori scriitorii, greșeală din care opera nu are decît de pierdut. Este cazul, de pildă, al poetei Alice Călugăruș („Șerpi”) sau, mai recent, al prozatoarei Ileana Vulpecu care, într-o carte admirabil scrisă — *Arta conversației* —, își investește eroina cu puterea de a înțelege absolut totul și cu un drum prin viață marcat de frecvența torentială a victimelor de gen contrar, secerate de pasiune fără ca ea să schițeze vreun gest. Spre deosebire de Sinziana, Deda înțelege totul fără să-o arate și nu face victime. Dincolo însă de acest defect de concepție, astrul tutelar al grupului este bine conturat ca personaj literar, autoarea demonstrînd o strategie a construcției remarcabilă, capabilă să suplinească lipsa de dinamism a edificiului epic. Chiar și fragmentarea, aspectul mozaicat al narațiunii slujește intenția autoarei, conferă un aspect modern scriiturii.

Povestiri pentru un fotoliu se sprijină pe un fundament social minim; faptul ni se pare justificat pentru o construcție literară care vizează inefabilul unui sentiment etern-uman. Determinările de acest fel apar ori cu funcția de catalizator al coeziunii grupului, al reacțiilor de răspuns la tentativele de dizolvare venite din afară, ori pentru a motiva aspirația către puritate a componentelor lui. De altfel, cartea nu-și propune o dezbateră asupra statutului social al personajelor și integrării lor în istorie, ci asupra părții inefabile a ființei lor.

Romanul pare a sluji și o intenție simbolică. Acești mîncători de mere care sint boemiști refac cuplul primordial. Dacă Deda este, evident, Eva, Adam se constituie prin focalizarea calităților tuturor bărbaților care-i sint prieteni; prieteni iar nu iubii, deoarece perechea paradisiacă nu a cunoscut pasiunea — rezultat al opțiunii. Ei populează un eden terestru, iar în ultima secvență a romanului ni-i înfățișează în grădină, mușcînd din fructul mitic al cunoașterii de sine: „De pe scările casei îi văzură pe Deda și pe Olimpiu în grădină. Stăteau jos, dar parcă stăteau în genunchi, unul în fața celuilalt, și mîncau mere”.

Desigur, nu în veridicitate stă puterea cărții, ci în faptul că oferă imaginea posibilă, decantată a unui sentiment spre care umanitatea aspiră de la începuturile ei.

Mihail IORDACHE

OANA CĂTINA:

povestiri pentru un fotoliu

manent ordinii epice, efortul de obiectivare fiind evident. Romantismul este doar al personajelor; ele îl practică în deplină cunoștință a consecințelor, sfidător chiar; gestul de a arunca „maturilor” mînașă este, fundamental, unul de afirmare a lumii lor posibile, mai curată, neacordată moral. Sensul demersurilor lor este să demonstreze că nu e o utopie cetatea ideală — Boema. Efortul de a o păstra intactă, de a o consolida chiar și după „virsta iluziilor” are semnificația întemeierii unei lumi. Autoarea nici nu-i aprobă, nici nu-i contestă; șansa pe care le-o oferă — de a-și fi menținut unitatea necesară prieteniei — nu presupune acreditarea unei teze, ci doar afirmarea unei ipoteze psihologice: păstrarea tinereții și dincolo de o anumită limită de vîrstă. Este știut că la întîlnirile colegiale sau prietenești se încearcă refacerea atmosferei de altă dată. E, desigur, un joc, unul foarte dureros, în ultimă instanță. Personajele Oanei Cătina nu acceptă să joace această comedie tristă; refuză să iasă din tinerețe.

Convenția autorului absent este acceptată de prozatoare. De aceea, prezența ei, prin comentarii, este minimă, descrierea, incipientă. Personajele narază, se narază (ca într-un scenariu cinematografic), nu într-o juxtapunere de biografii paralele ori intersectate, ci prin raportarea permanentă a fiecăreia la celelalte și a tuturor la un personaj esențial (nu însă și prezent efectiv în scenă) — eminență liliacă a cărții. Afară de acesta din urmă, celelalte nu posedă o biografie propriuzisă, anterioară evenimentului întîlnirii cu el. De altfel, chiar și din acel moment, viața lor nu este altceva decît gravitare necesară în jurul acestui punct fix al idealului de prietenie, francheță, loialitate, luciditate etc.

rea subtilă a relațiilor care modelează grupul, motivarea instaurării, evoluției și consolidării lor.

Cauza cauzelor este eroul, în sensul platonician al cuvîntului; el e liantul care a determinat edificarea aceluia falanster sentimental care este Boema. Din acest punct de vedere, cartea e o amplă dezbateră despre iubire, văzută în sensul ei cel mai general, de afinitate, de comunicare spirituală subsumată unui sau unor idealuri; nu fără abilitate, Oana Cătina ne oferă o panoramă a erosului, a ipostazelor sale esențiale. Era absolut necesară această desfășurare, căci altfel demonstrația nu ar fi avut eficiență. Autoarea este atrasă nu de sondarea în profunzime a sentimentului ca atare, romanul nefiind analitic, ci de multitudinea variantelor lui, de subtilitatea conexiunilor benefice pe care iubirea le stabilește între oameni. De altfel, acesta este și factorul care asigură coeziunea cărții. Dependența personajelor unul de celălalt devine, în consecință, modalitatea de manifestare a acestei funcții binefăcătoare și permite grupului să traverseze momentele dificile ale existenței lui.

Este timpul să ne oprim asupra personajului care polarizează și conectează între ele destinele boemiștilor. Fapt probabil unic în analele temei în discuție, autoarea aduce ca lider al grupului un personaj feminin: Regina Preda, alias Deda, studentă în științe juridice, apoi avocat, soția lui Olimpiu (inginer specialist în motoare), mamă a cinci copii; iubită de Alexe, alias Xerxe împăratul, de soția acestuia, Irina, de Dan, de sora lui, Ana, de soțul ei, Sabin, de Pavel, de Mircea. Acesta este, de altfel, grupul boemiștilor, excepțîndu-l pe Pavel care vine, cumva, din afară. Aparent, ea nu este lider în sensul propriu al cuvîntului, cel recunoscut ca atare fiind Xerxe, ci

poeme de

LUCIAN VALEA

toamnă

Vine toamna — suflete stai de pază la porțile ei și neincetă roagă-te să-ți dea câteva zile de pace

Fericit e cel care are o patrie!

clar de toamnă

Un miros de aur și fum și-un altul — presimțit — de ninsoare amindoi aicea șezum în vara dogoritoare.

În clarul toamnei aștept cu amintirea verii sub pleoape nucul din grădină înțelept sub foile lui să mă-ngroape...

întrebări și răspunsuri

Ce se aude prin adîncul lumii trecînd?

E singele meu dinspre strămoși înspre urmași și-roiind.

Ce se vede abia de se vede prin naltă stea?

Cu chip de vînt cu chip de pămînt viața mea.

margini

...în lumina mă mistui și sint și-al acestui cer și-al acestui pămînt timpul mă-mparte sieși vamă: în marginea lumii și marginea mea se destramă...

tîrziu

Ceasornicul nostru bătrîn nu mai bate — s-a sinucis de-atîta singurătate

și ne-a lăsat pe amindoi în odaia uitată ca și limbile lui să nu ne mai întîlnim niciodată...

O scrisoare în versuri, inedită, a lui Mihail Gheorghiu — Bujor

Se cunoaște că marele militant revoluționar, patriot și gînditor socialist român, Mihail Gheorghiu Bujor, a fost primul deținut politic la Doftana. În ultima zi a anului 1920, el a părăsit celula închisorii de la Oțelea Mari și a pășit pragul închisorii Doftana. Considerată ca închisoare „model”, Doftana, construită în ultimii ani ai secolului trecut, fusese pînă la acea dată închisoarea delicvenților, spațiul a deținuților de drept comun. Dar, odată cu aducerea lui Bujor, se „instaura” trista istorie a celei mai cumplite închisori pentru deținuții politici din România, în special pentru comuniști).

În împrejurările specifice din punct de vedere organizatoric, existente în mișcarea muncitorească din România în perioada interbelică, Partidul Social-Democrat s-a manifestat consecvent pentru eliberarea lui Mihail Gheorghiu Bujor. Acesta a fost condamnat la muncă silnică pe viață de către Curtea Marțială a Corpului II Armată, prin sentința din 8 mai 1920, fiind acuzat că a participat la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Militanții de frunte ai partidului social-democrat, foști tovarăși de luptă dinaintea de primul război mondial, l-au vizitat la închisoare pe Bujor, s-au îngrijit de starea sănătății lui, au inițiat demersuri pentru a-l elibera.

Pe această linie se înscrie și acțiunea lui George Grigorovici și a altor deputați social-democrați, în Parlamentul țării, care insistau pentru a obține amnistierea lui. Fiind înștiințat în mod oficial de această acțiune, M. Gh. Bujor îi adresează din închisoarea Doftana, la 28 octombrie 1931, o scrisoare în versuri lui George Grigorovici, care considerăm noi că este deosebit de semnificativă. Redăm în continuare câteva fragmente din această importantă scrisoare:

„Scrisoare lui G. Grigorovici”

I

Eu, simpatice tovarăș din frumoasa Bucovina, Te cam știu de mult, în asta n-am nici merit și nici vină, De pe vremea cînd „grădina” lui Grigore Vodă Ghica Era încă jumulită ca un pui stingher de clica Potentatului habsburgic; de pe vremea mult confuză Cînd suflam să reaprimem focul ce mocnea sub spuză; De pe vremea cînd veneși la o primă adunare A micuței noastre „forțe”, de pe vremea aceea-n care Lăudai într-o scrisoare cu pecete crăscăscă Lupta antimilitară ce-ncepuse să pornească, România Muncitoare redactată atunci de mine.

Nu ne-am mai văzut de-atuncea și nici scris, deși-ntr-o țară Judecat, trimis la ocnă, între noi s-au pus hotărî Mult mai mari decît acele altădată strict pázite De „finanși” nemți și unguri. Numai cît eu, din cîntite, Cunoșteam o ponegrire pătimașă, dar neclară, A giganticele fapte din Rusia proletară. Iată însă că din scurte, reci s-oficiale rînduri, Aflu că te ocupi de mine cu nesus de bune gînduri; Într-o jalbă adresată logofătului dreptății

Ceri cu alți aleși de-odată repararea „nedreptății”, „Grațiere” pentru mine! Pasul ăsta-mi dă putere Să rup zidul gros și umed de uitare și tăcere Dacă dar spre camaradul din frumoasa Bucovina Îmi îndrept acuma scrisul, eu deloc nu sint de vină.

II

După unsprezece vremuri mistuite ca și spuma, Bună-i mina ce se-ntinde umitor de mistovită Să mă scoată viu din groapa mea legală și captivă Dar — vezi bine — sprijinirea, chiar și dacă nu se cere, Trebuie măcar să fie acceptată cu plăcere Pentru asta se cuvîne ca să fie oferită Într-o haină ne-nlînă și-ndestul de potrivită În privința asta însă constatările sint strani!

III

Eu, amice Grigorovici, am oleacă de mindrie Țin la crezul meu de luptă și convingeri cu tărie Țin mai mult decît la mine. El e steagul, eu stegarul și stegarul nici nu-și lasă steagu-n drumuri ca fugarul Nici, ca lașul nu și-l pleacă. Mai degrabă-n aspra luptă El îndură lipsa, foamea, frigul, chinul, haina ruptă, Mai degrabă, la nevoie, sub cruci de gloanțe moare, Decît brațul să-și îndoie, decît fruntea să-și coboare Și să ceară, el, căzutul dar ne-nfrînt în crez, vreo milă De la dușmanul de clasă. O credință e sterilă Dacă arcul energiei nu e-n stare să-nordeze, Să ne smulgă din mocirla unei sterpe vieți burgheze, Să dea preț și zbor gîndirii, înălțînd-o pînă-n piscuri, Să ne taie alte pîrtii, cu-alte zări și alte riscuri Unde-am mai găsi vreun reazăm ori îndemn la acțiune, Cum putea-vom alor noștri, tuturor a mai spune Că prezenta rînduială este putredă și crudă, Oarbă, rea, de lacrimi pururi și de sînge vesnic udă, Care trebuie zdrobită spre obștescul mare bine. Cînd tot noi l-a ei altare de argint și aur pline Ne-ndreptăm speranța, mina, ochii, gura, pașii, rușă, Cum se-ndreaptă spre stăpînul dătător de bunuri, sluga Nu putem sluji deodată la doi domni, pe cîi contrare, Ori în două bărci deodată, nu putem umbra. Cel care Și-a legat de lupta clasei muncitoare viața, rostul, Are-un drum și numai unul.

(continuare în pag. IV)

AUGUST

August.
Să ne trecem iubirea printre glasuri de clopot,
neliniștea printre pereții zielelor dinspre brumă,
frumusețea lingă genele femeilor răscolind
dorurile
până la rădăcinile luminii.

August.
Cîntec pe sub aripile de liniște ale statuiilor.
Iată iarba ascultîndu-ne duioșia,
privirile picurînd albastrului nesfîrșire.

August.
Imn și litanie. Inceput și sfîrșit.
Mireasma curcubeului adînd printre lacrimi,
pietrificate clipele cum se reintorc în cuvinte —
uriaeșe corăbii pe-ntinsul iubirii.

August.
Frenezia luminii explodînd în izvoare.

August.
Copiii speranțelor — uriaeșe păsări de soare.

Octavian NESTOR

R. Stimate Nicolae Manolescu, v-aș ruga pentru început să ne spuneți ce credeți despre raportul care trebuie să existe, mai exact care există, în literatura noastră, între scriitorii și criticii literari?

N. M. Îmi aduc aminte de o scrisoare a lui G. Călinescu către Al. Rosetti, în care Călinescu spune că (într-o epocă ceva mai veche, e adevărat!) ideea scriitorului român este în general aceea că un critic trebuie să-i fie scriitorului „mamă, tată, doică, dădăcă, servanță, să-i aducă mîncarea la pat, să-i poarte trena și bineînțeles, dacă un critic manifestă cea mai mică intenție de independență scriitorul se supără și-l dă afară”. Sigur, Călinescu o spunea ca o glumă, dar ceva e adevărat în asta și cred că a rămas adevărat și acum și anume că, din păcate, există încă scriitori care își fac un titlu de glorie din a spune că pe ei nu-i interesează părerea criticilor. Firește că pusă așa problema poate părea strict personală și dacă, de exemplu, Fănuș Neagu o afirmă la televiziune, într-o emisiune, lucrul acesta poate să fie problema personală a lui Fănuș Neagu și nu avem ce să discutăm. Cred că-i la mijloc și o neînțelegere. Într-o anchetă publicată de „Caietele critice” ale „Vieții Românești”, într-un număr de anul trecut, chiar criticul care a organizat această anchetă pune întrebarea pe care mi-ați pus-o acum, dînd să se înțeleagă că scriitorul ar trebui să țină cont de critică în felul următor: să învețe de la critic cum să scrie. Pusă așa problema este fără ieșire: firește, nici un scriitor nu învață de la critici să scrie. Eu cred că problema se pune cu totul altfel. Este vorba de a ne citi între noi, scriitorii și criticii, și de a „învăța”, citindu-ne. Eu, ca critic, nu neg că învăț întotdeauna câte ceva dintr-un roman, dintr-un volum de versuri, nu să-mi fac meseria, dar învăț ceva în sensul cel mai general și mai generos al cuvîntului. Și bănuiesc că și un poet sau un dramaturg sau un romancier ar putea să învețe în același fel dintr-o carte a criticilor, admițînd că o carte de critică nu este un ghid sau un manual pentru uzul scriitorilor dramatici sau nedramatici. Ea își are autonomia ei, conține un punct de vedere asupra literaturii sau asupra unei anumite opere, aduce o anumită concepție, o anumită metodă de a citi literatura. Atît și nimic mai mult. Deci o cunoaștere reciprocă, un schimb, un comerț de idei, de valori spirituale, acesta este sensul lecturii reciproce dintre scriitorii și criticii.

R. Cunoașteți scriitorii care citesc critică?

N. M. Da, sînt foarte mulți și nu spun asta pentru că dețin vreo mărturisire a lor, ci pentru că se vede din ceea ce ei scriu. Unii dintre ei, sigur, pot fi bănuți că, fiind și critici, în același timp, citesc critică din acest motiv, de pildă Paul Georgescu. Alții însă nu au scris critică, de pildă Mircea Horia Simionescu, sau Costache Olăreanu, sau regretatul Radu Petrescu, sau alții alții, cum a fost prietenul meu Alexandru Ivasiuc, cum a fost Marin Preda. Toți acești scriitori citesc sau au citit critică, lucru evident din operele lor, din nivelul intelectual implicit în imaginația literaturii lor. Ei, acum, dacă o să mă întrebați dacă există și scriitori care nu citesc critică (și nu bazîndu-ne pe mărturisirile lor, chiar televizate, care n-au mare importanță, putînd fi conjuncturale) o să vă răspund că există destui scriitori în opera cărora se vede că nu citesc critică și că disprețul pe care îl ațîșează este, de data aceasta, foarte sincer, cit poate fi de sincer disprețul față de ceva ce nu cunoști.

R. Sinteți pentru o polemică de idei. Atîta timp cît (uneori) se „polemizează” cu persoana și nu cu ideea, se mai poate vorbi de polemică?

N. M. Aș spune că de fapt nici nu e vorba de polemici în acest caz, polemica înseamnă, totuși, două părți. Atunci cînd cineva te insultă, public, chiar dacă îi răspunzi, chiar dacă nu-i răspunzi, nu cred că e vorba de polemică. Ar trebui deosebită insulta de polemică. Ce pot să spun decît că sînt de acord cu Octavian Paler, care, în cartea lui din urmă afirmă: „n-am putut polemiza niciodată cu oricine, n-am putut polemiza niciodată despre orice și n-am putut polemiza niciodată în orice fel”. L-am citat din memorie.

R. Totuși unele „răspunsuri” traduc ceea ce spunea Ortega y Gasset că ranchiuna este emanția conștiinței de inferioritate.

N. M. Știu eu? Ceea ce observ, tot mai mult de la o vreme, nu este atît o conștiință de inferioritate, cît una de superioritate. Firește că raportul între conștiința de inferioritate și cea de superioritate poate să fie foarte complicat și una poate uneori să mascheze pe cealaltă. Dar, iată, citînd articolele unor tineri sau foarte tineri autori, constat că ei sînt în stare să folosească un anumit ton și un anumit vocabular în articolele despre oameni, dacă nu neapărat mai valoroși decît ei, în orice caz cu ceva mai multă experiență decît ei, cărora le dau lecții de cum ar trebui să se comporte ca critici literari sau ca scriitori. Nu e oare vorba de un complex de superioritate, atunci cînd un fost student, abia ieșit de pe băncile facultății, spune profesorului lui lucruri pe care abia a apucat să le învețe de la acesta? Citeam un asemenea articol, despre unul dintre colegii noștri, numele n-au importanță aici, profesor de universitate, scris de unul dintre foștii noștri studenți (n-a terminat decît de un an, sau doi) și mă întrebam dacă vreodată, în tinerețe, profesorul lui sau eu, am folosit un asemenea inadmisibil limbaj. M-am întrebat dacă vreodată — cine știe cînd, poate am uitat — am folosit un asemenea limbaj, față de operele unor oameni care aveau 20 sau 30 de ani de experiență literară mai mult decît noi și mi-ar fi foarte rușine dacă aș descoperi că am folosit vreodată limbajul respectiv. Singura consolare ar fi că m-am corectat, eventual, destul de repede, ca să nu-mi mai aduc aminte.

R. Este cîstii ca la o vîrstă tînă să dăm lecții altora?

N. M. Nu știu dacă problema se pune în termeni de cîstii și necîstii. Noi vorbim foarte mult despre etica scrisului. Numai că între e-

N. M. Da, se simte. E vorba de intrarea în scenă a unei generații literare și cei care și-au făcut deocamdată loc mai semnificativ sînt poezii și criticii, și doar într-o mică măsură prozatorii. În critică se simte chiar o schimbare de atitudine. O dată cu generația noastră, generația matură, a oamenilor care sînt acum între 35 și 50 de ani, dispar majoritatea criticilor formați în spiritul unei înțelegeri a disciplinei care datează din perioada interbelică. Dispar școlile Lovinescu și Călinescu. O critică numită în fel și chip ba impresionistă, ba intuiționistă, o critică manifestată în special în recenzii, cronică literară, deci o critică de întîmpinare, cum se mai spune. Critica aceasta s-a format la noi sub influența celor doi mari critici din perioada interbelică și le datează aproape totul, de la înțelegerea literaturii pînă la metode (dacă putem vorbi aici de metode, în sensul de astăzi). Generația de critici care intră acum în literatură, anunțată de altfel de critici mai în vîrstă din generația precedentă, este o generație care se îndreaptă încet, încet, către o viziune mai „pozitivă”, către o critică în care metoda este explicită, nu implicită, ca în purul impresionism. Aici nu e vorba doar de schimbare a metodei, este ceva mai complex, și vom asista probabil, într-un viitor greu de apreciat, acum, la o schimbare de o altă natură, foarte importantă, o dată cu încetarea influenței școlii actuale de cronici și recenzii literari, s-ar putea întîmpla ca principala formă (prin tradiție, la noi) a criticii să nu mai fie cronică literară. Vom deveni sincronici, să spunem, cu critica din alte părți, din Franța sau Statele Unite sau din Anglia, unde cronicarii literari, recenzienții, au devenit aproape niște anonimi, autori de articole de întîmpinare despre cărți și unde marile personalități se recrutează dintre „oamenii de știință”

R. ...valorii...

N.M. ...valorii sau gustului. Mai exact, nenorocirea începe în clipa în care niște oameni care nu au nimic de spus se fac purtătorii de cuvînt, amplificatoare, megafoanele unor prejudecăți și opinii curente. În orice caz, sinceritatea este încărcată de elemente, așa spune, aproape contradictorii. Eu am pledat întotdeauna pentru dreptul criticului la contradicție, pentru dreptul criticului la revenire, la revizuire, cum spunea Lovinescu. Mi s-ar părea foarte ciudat, ca să dau un exemplu, mi s-ar părea foarte ciudat ca eu să am acum, la 44 de ani, exact aceleași gusturi și aceeași înțelegere a lucrurilor pe care le aveam la 22, cînd am debutat. Mi-aș face eu însumi despre mine o părere lamentabilă dacă aș constata că n-am învățat nimic în acești 22 de ani, ca să nu mai spun că una era literatura română în 1961, cînd am debutat, și alta este în 1983. Și, atunci, ce poate să facă un critic, să încerce să pară egal cu sine însuși, constant în opinii sau judecăți, necontradictorii, deși s-a schimbat profund pe dinăuntru o dată cu toate celele organismului său, deci să comită un act de ipocrizie, sau să recunoască, cu sinceritate, că și-a schimbat părerea într-o sumă de probleme, mergînd de la valoarea unor opere pînă la înțelegerea, interpretarea mesajului lor. Eu prefer să recunosc că mă contrazic și accept chiar să mi se reproșeze (dar de către cei cu bine intenții — să ne înțelegem!) faptul că mă contrazic, decît să mi se spună că sînt ipocrit.

R. E o revizuire?

N. M. Să luăm cîteva exemple precise. Hai-deți să vedem la ce se raporta romanul „Risipitorii” în anul în care apărea, 1963, dacă nu mă înșel. Se raporta la romanele apărute în deceniul anterior, de la „Morometii” pînă la „Bietul Ioanide”, deci la foarte puține romane memorabile. Cred că n-ați putea, acum, repede, să amintiți unul care să fi apărut chiar în anii aceia, 1962, '63, '64. Să venim puțin mai încoace, la „Delirul”, pentru a lua tot un roman de Preda, care apare cu un deceniu mai tîrziu, după ce apăruseră toate romanele lui Breban, aproape toate romanele lui Ivasiuc, mare parte din romanele unor scriitori de primă importanță astăzi, cum ar fi Dumitru Radu Popescu, Buzura și alții. Sigur, în 1963, de pildă, un critic putea fi foarte entuziast cu „Risipitorii”, care i se înfățișa atunci cam ca Ceahlăul printre munții Moldovei. Zece ani mai tîrziu „Delirul”, care este o carte, în anumite privințe, mult mai interesantă decît „Risipitorii”, se ivește într-un moment în care romanele de valoare egală sau superioară erau mult mai numeroase. Și atunci, firește, comparînd un articol al unui critic din 1963 cu un articol al aceluiași critic din 1973, despre cele două romane, cineva ar putea spune, cu rea credință, că a ridicat în slăvi „Risipitorii” și a avut obiectii la „Delirul”. Ceea ce ar fi o denaturare.

R. Credeți că există un provincialism în literatură în sensul unui alt statut al scriitorului din provincie față de cel din capitală?

N. M. Să facem cîteva disocieri. În primul rînd eu nu cred, în principiu, în provincialism, să-i zicem, geografic, într-o țară relativ mică cum este România, care nu a avut și nu are dialecte, în sensul propriu al cuvîntului. O țară care a fost în stare să folosească aproximativ aceeași limbă (vreme de sute de ani) în Maramureș și în Dobrogea, în Oltenia și în Moldova, nu cred că se poate plînge de existența provincialismului. Firește că o țară mult mai divizată din punct de vedere lingvistic sau o țară aflată multă vreme sub diferite stăpîniri ar putea menține, ici colo, precum Sicilia italienilor, anumite fenomene radical deocbite de cele din centru. În al doilea rînd, dacă ne referim la provincialism, și acesta cred că este sensul întrebării pe care ați pus-o, sub raportul statutului social al scriitorilor, intrăm într-un domeniu practic, și anume: un scriitor care trăiește în Capitală are mai multe posibilități de a veni în contact cu colegii lui, cu revistele, cu editurile, cu teatrele, deci de a se găsi într-un fel în mijlocul...

R. ...mai multor posibilități...

N. M. ...decît un scriitor care trăiește la Suceava unde nu apare pînă în momentul de față decît suplimentul dumneavoastră, deci o altă revistă literară, unde nu știu cîte spectacole de teatru se pot vedea pe lună sau cîte filme de cinematograf pe săptămînă, sau cîte orchestre trec în decursul unui sezon.

R. (Este, poate fi, deci, un handicap?)

N. M. Din punct de vedere practic, este fără îndoială un mare handicap. Nu știu însă dacă trebuie să vorbim de provincialism, dacă este un provincialism în sensul propriu. El poate întîrzi, la un moment dat, dezavantajele practice și poate crea o mentalitate provincială. Acesta mi s-ar părea, în al treilea rînd, lucrul cel mai grav: ca această situație să creze un om de calitate... provincială. Pe de altă parte, mă gîndesc că foarte mulți scriitori și-au scris opera în provincie. În paranteză fie spus, toate marile curente de gîndire, doctrinele de tot felul, de la cele religioase și pînă la cele laice, toate au cam pornit de la periferie și au invadat centrul. Foarte multe cărți, foarte mulți autori au trăit în afara centrelor și au inovat de acolo. Atunci, ce este provincialismul?

București, 25 mai 1983

Convorbire înregistrată de Petru DRÎȘCU

„Eu am pledat întotdeauna pentru dreptul criticului la contradicție..”

Interviu cu criticul Nicolae Manolescu

tica scrisului, care este riguroasă, și etica publicatului, care este mult mai puțin riguroasă, există o mare diferență și acum nu este vorba de ce scriu acești oameni ci de ceea ce publică. Noi putem să scriem ce vrem, dar uneori, în mod ciudat, se publică mai ușor ceea ce n-ar trebui să se publice. Și atunci eu merg mai departe și spun că răspunderea, într-un asemenea caz, este numai 50% a celui care scrie textul și vrea să-l publice și 50% este și a celor care, mai târziu și mai experimentați decît el, nu se gîndesc de două ori înainte de a-l publica, ca să nu mai spun că uneori îl încurajează.

R. Adică i se dă un certificat care nu poate fi validat?

N. M. Fără îndoială. Și atunci, firește că tînărul uneori nici nu știe cu adevărat că tonul pe care el îl folosește nu este admisibil. Nu știe, pentru că lucrurile astea nu se învață. Tînărul acesta este bucuros că este publicat și roșește, dacă roșește, mai tîrziu, și dacă are bun simț.

R. ...cînd recitește ce a scris?

N. M. Da. Eu am fost mirat cînd, acum multă vreme, mi-a povestit cineva că la unele din revistele noastre comanda de articole se face în felul următor: „scrii despre cartea cutare în felul cutare”, adică elogios sau negativ. Stau și mă întreb cum poate cineva, un redactor, sau un redactor șef, să facă o asemenea comandă și, mai ales, cum poate un tînăr, care vrea să fie critic, și a cărui etică profesională este foarte importantă (pentru că oamenii au încredere în cuvîntul lui, în onestitatea lui, iar dacă au văzut că onestitatea aceasta nu există nu-l citesc a doua oară) cum poate, în aceste condiții, un om tînăr să se preteze, să răspundă la comanda făcută? Eu nu cred că păcatele acestea se pot spăla vreodată.

R. Asistăm, în ultimul timp, la o adevărată infuzie de critici tineri. Se simte aceasta și într-un plan general al criticii?

din critică, teoreticieni, poeticieni, esciști, istorici literari, oameni cu metode mult mai pozitive și aplicați unor domenii care nu se limitează la cel al actualității. Ar fi o schimbare de proporții aceasta, poate cea mai importantă petrecută la noi în ultimii 50—60 de ani. Ceea ce nu înseamnă că în generația tînă nu există și mulți recenzienți (în momentul de față), care moștenesc ceva de la generațiile anterioare, de la interesul pentru literatura actuală și pînă la metodele ei aproape empirice, imediate, de judecată bazate pe... pe miros, pe fler.

R. Au tinerii fler?

N. M. Eu cred că au. Au flerul lor, care poate să nu fie al nostru, dar au. Nu s-a întîmplat pînă acum niciodată ca o generație să-și piardă subit flerul. Se poate întîmpla ca o generație să nu recunoască alteia valabilitatea flerului, dar fler au toate generațiile.

R. Schimbările de opinie influențează scrișul unui critic?

N. M. Un critic trebuie să fie sincer, franc. Am admirat întotdeauna franchețea lui Șerban Cioculescu, ca să dau un exemplu care îmi vine acum în minte, și care este în orice caz dintre cele mai evidente din istoria criticii noastre. Însă ce înseamnă sinceritate? În primul rînd noțiunea ca atare comportă mai multe dimensiuni interioare. Nu e vorba de o sinceritate în sensul primitiv, exclamativ aproape, al cuvîntului, de o spontaneitate naturală și sălbatică; sinceritatea critică este încărcată de o anumită cultură, deci de o anumită tradiție. Cu alte cuvinte noi sîntem sinceri în limitele gustului nostru care înseamnă o anumită formație, înseamnă o anumită cultură, înseamnă o anumită epocă, înseamnă anumite norme estetice și așa mai departe. O altă dimensiune este chiar aceasta conjuncturală. Nu cred că trebuie făcută o mare catastrofă din ideea că există o presiune a conjuncturii asupra criticii. Pînă la un punct această presiune a conjuncturii asupra criticii face parte din starea normală a lucrurilor. Nenorocirea începe în momentul în care conjunctura tinde să se substituie sincerității...

moartea nebunului

Cind trenurile sosesc cu intirziere
In sala de asteptare
El rostește in gura mare
Basme din „O mie și una de nopți“
Niciodată n-a salutat cum trebuie
La „Ziua bună“ răspundea totdeauna : poate...
Iși scoate pălăria înaintea cîinilor
Iar coroana lui regală
Din hîrtie de ziar
O duceau acasă copiii...
Apoi o știre de cinci rînduri
Apărută într-un colț al ziarului
Se încheia cu următoarele cuvinte :
A fost ultima lui noapte
Cind în parc urcîndu-se într-un copac
A uitat să se țină bine de ramuri
Și-a rostit un apel pentru pace
Către întreaga lume...

DE LA O LUNĂ LA ALTA

ispite... critice

Sub genericul „Varia“, România literară mai înserează, din cînd în cînd, două sau mai multe recenzii de cărți noi. Al. Raicu, de pildă, se ambiționează să-i facă un mic serviciu lui Nicolae Frânculescu (R. L. din 23 iunie 1983, p. 11). Și după ce-i prezintă „conținutul“ romanului „Văduvele negre“ și ne informează că acesta n-are nici mai mult nici mai puțin de 477 pagini, A. R. face descoperirea că „autorul nu se mai vede deloc după primele pagini“. Și de ce credeți că „nu se mai vede?“ Pentru că el „lasă, în schimb, să vorbească faptele, documentele“. Ei, dar documentele astea nu pot fi înțelese de fitecine, ci numai de „citorii care au trăit zilele războiului“. Dar A. R. nu pierde din vedere să ne anunțe că volumul menționat mai are și niș-

după percheziție

N-au reușit să distrugă totul
Și se vor întoarce iar
Dar va fi în zadar
Cu mult înaintea miezului nopții
Li aud lărmuind
Mi-au smuls din rădăcini florile
Și n-au găsit
Au schimbat apoi patrulea
Care o viață întregă mi-a încercuit casa
Le-au dizmele rotîndu-se
Piatră semne cartușieră și-aruncătoare de bombe...
Iși caută armele
Dar nu vor mai găsi niciodată jocul
Care poartă acel nume ce nu mai poate fi rostit !

Traducere de George DAMIAN

eroi au fost

(urmare din pag. I)

e fosta locuință a familiei Labis, mi se spune. Urc în cerdac și privești grădina mută. Mai departe se profilează culmile domoale ale dealurilor : Răchitiș, Runc, Muncelu, Stănișoara. Cînd revin, în drum, o întîlnesc pe Veronica Pășcănuț. Chip de munteancă, încă viforoasă în priviri și gata să-și depene amintirile. I-a fost colegă de clasă și tovarășă de joacă lui Labis. Povestește întîmplări și ghidușii în care școlarul de atunci deținea rolul principal. Cuvintele sale desenează imaginea copilului de odinioară, „animator“ de isprăvi juvenile și recitator neîntrecut.
7. Și vocea fostului caporal : „Am buscadele nemților ne pîndeau la fiecare pas. Se cățărau în copaci, se camuflau și ne mitraliau prin surprindere. La rădăcina găseam mobile de cartușe trase. Alt șiretlic. Așezau mi-

nele sub frunze, unde nu te așteptai. La cota Mestecăniș nemții se baricadaseră după o fișie de pădure tăiată. Au rețezat copacii și au pus mine. Acolo a murit grupa sergentului Șerbănică. Pînă la ultimul om. Ne despărțeau cîteva zeci de metri de ei. Ca să-i putem scoate din obiectiv, trebuia să ne creăm o breșă. Am adunat grenade și le-am aruncat. Pentru a produce explozia minelor. Tîriș, oamenii lui Șerbănică au pornit să avanseze. Strecurîndu-se printre copacii devălmășiți. Nu s-a mai întors nimeni. Și foamea ne dădea tîrcoale mereu. Bucătăriile de campanie fuseseră distruse. Ciuguleam măcriș, ciuperci, frunze, ce găseam“.

8. Intîmplarea face să ajung zilele trecute la Stulpicani. Cine ar putea crede că satul acesta frumos, cu acareturi și curți înfloritoare, a fost cîndva prada tăvălugului de război? Una dintre falnicile gospodării, situată chiar pe zona arsă din temelii, e locuită de învățătorul pensionar Chiril Dranca. Poarta neobositului

meșter popular stă deschisă pentru oricine. Și odată ce treci pragul casei sale, nu poți să nu rămii impresionat de osirdia acestui om mărunt, trecut de șaptezeci de primăveri. Locuința lui a devenit neîncăpătoare pentru nenumăratele obiecte meșterite de palmele lui : lazi de zestre, trofee vinătoarești, casete, rame de tablouri... Cu migală și pricoperie el face lemnul să încinte privirea. Dar dincolo de valoarea pieselor adunate, întreprinderea lui Dranca are o menire educativă. O măturisește chiar el : „Vreau să-i învăț pe cei tineri că numai prin muncă îți poți feri viața și că munca rămîne datoria noastră de căpătîi“.

9. Pe Procopie Chițan l-am găsit după lungi căutări într-o după-amiază de vară. Mi-a dat intîlnire la asociația de locatari dintr-un cartier al Sucevei. Pe urmă m-a invitat acasă, undeva pe strada Oituz. Un bărbat de statură potrivită, volubil, nemarcat de bătrînețe. Deși ieșit la pensie, continuă să muncească, im-

Felurimi...

● Nota bene

„Oggi nell arco dei paesi socialisti la letteratura romana è la più interessante“ sau, mai pe românește : „Astăzi, în arcul țării socialiste, literatura română este cea mai interesantă“, spune directorul revistei „Nuova Rivista Europea“, Giancarlo Vigorelli ; v. „Supliment literar-artistic“, nr. 26/1983, p. 9.

● Unde dai și unde crapă!

„Și Malraux a desprins basoreliefuri de pe pereții templelor de aici, fără nici o ezitare. Ba nu de aici, din Cambodge... din palatele regale ale Kmerilor. Ce aproape sint unul de altul, specialistul în istoria artei și tilharul care pradă mormintele. E doar o chestiune de timp...“, Wojciech Zuzrowski, „Noptiile Ariadnei“, 1983, p. 241.

● Om bogat, om sărac

„Atîta timp cît pe lume vor exista bani, oamenii vor rămîne bicsnici și meschini ca banii, oricît de mult s-ar sulemenii. Bani n-au față, n-au chip, ei capătă chipul celor care îi posedă. Există bani murdari, Antoni, există bani meschini, există bani jalnici. Dar există și bani care nu valorează nici cît o ceapă degerată, cu care nu poți cumpăra nimic.“ Pavel Vejinov, „Bariera“, 1982, p. 93.

„Cînd buzunarul ți-e împovărat de prea puțini / Bani și creierul de prea multe fete, trebuie să / Recunoști, fără înconjur, chiar cînd o înjuri, / Că lumea asta a noastră e grozavă“, Willa Cather, „Casa profesorului“, 1983, p. 39.

● Expoziție

Prima expoziție personală a pictorului Viorel Grigoraș, la Suceava, s-a deschis sub bune auspicii. Temperament așezat, laborios, refuzînd a-și biciui fantezia spre un tărîm cu orice preț original, el preferă, ca și ceilalți artiști care fac acum o valoroasă grupare la Gura Humorului, să-și înfiripe lucrarea la umbra și sub luminile marilor zugrăvi de frescă din Bucovina.

Aproape tot ce expune acum poartă pecetea gestului cumpănit, ceremonios, acoperind cu un subțire strat narativ pinze cu suprafețe nu prea întinse. Abia atinse de culoare, discrete, obișnuind doar faștul detaliului, tablourile sale odhnesc în rame văruițe, ca pe niste autentice pereti, fie că e vorba de portrete voievodale (Fresca mușatinilor), de efigii contemporane (Țapinar, Școlăriță, Compozitor), sau de mult inspiratele autoportrete.

Un itinerar nou se distinge însă de pe acum la Viorel Grigoraș, în care, obstinat de forța culorii și de suflul metaforei moderne, autorul și-ar putea descoperi o altă față a propriei personalități. (M.M.)

● Dotări

culturale
la Fălticeni

O casă a cărții ce poartă numele lui Mihail Sadoveanu a fost inaugurată recent la Fălticeni. Amplasată în unul dintre noile ansambluri urbanistice ale orașului, modernul edificiu vine să întregască zestrea culturală a așezării. Ingeniozitatea construcției, dotarea de care dispune, ambianța interiorului oferă iubitorilor de lectură, de-acum înainte, un popas plăcut și util.

Coincidența face ca odată cu casa cărții „Mihail Sadoveanu“, tot la Fălticeni să fie dată în folosință și o casă a tinereții. Aceasta dispune de spații destinate desfășurării unei largi palete de activități specifice : sală de expoziții, bibliotecă, o sală de spectacole și festivități cu 250 locuri, o discotecă, numeroase camere pentru cercurile tehnico-aplicative etc. (I.B.)

● Tipărituri

La Editura Sport—Turism a apărut recent cartea suceveanului Taras George Seghedin, Rezervațiile naturale din Bucovina. Lucrare de larg interes, „sinteză a activității de ocrotire a naturii (...) din ultimul sfert de veac“, în județul Suceava, cum mărturiseste de la început autorul, ea are nu numai meritul de a fi prima carte de acest fel, apărută la o editură în deceniile din urmă, pornind din acest spațiu, ci și pe acela de a oferi o prezentare exhaustivă a acestui interesant subiect. Un capitol introductiv (Preocupări actuale privind ocrotirea naturii) reia în discuție stringenta necesitate a rezolvării ecuației om—natură, trecînd în revistă date convingătoare despre măsurile întreprinse în țara noastră în domeniul aflat în discuție.

Orînduite sistematic, beneficiînd și de sugestive descrieri ale cadrului natural, celelalte secțiuni ale studiului (Rezervații floristice, Rezervații forestiere, Rezervații geologice, Rezervații mixte) conțin parametri esențiali ai fiecărei entități geografice aflate sub incidența legii de ocrotire a naturii, precum și detalii de ordin orientativ pentru cei care vor să le cunoască la fața locului.

Se află la îndemîna cititorului și numeroase fotografii alb-negru și color, hărți, un glosar, o succintă bibliografie, tipărirea împlîndu-și astfel mai bine, cum afirmă și prefațatorul, profesorul Val. Pușcariu, „rolul urmărit — conservarea și valorificarea rațională a resurselor naturale ale țării noastre și educația ecologică a tuturor iubitorilor frumuseților naturale“. (M.L.)

REALIZATORI : Ion BELDEANU, Constantin BLĂNARU, George DAMIAN, Viorel DĂRJA, Ion CARP FLUERICI, Mihail IORDACHE, Gh. LUPU, Marcel MUREȘANU, Ion PARANICI, Mircea TINESCU, Alexandru TOMA.
Tehnoredactare : Valentin MILICI

COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ SUCEAVA
Str. Mihai Viteazul, nr. 48

O scrisoare în versuri, inedită, a lui Mihail Gheorghiu — Bujor

(urmare din pag. II)

Voi de vreți ca să mă scoateți dintre zidurile moarte,
Către clasa muncitoare pașii voștri să vă poarte
Adresați-vă mulțimei, masei largi și tari ca leul
Suveranul, începutul și sfîrșitul, dumnezeul,
A dreptății scut și spadă neînfrîntă ea vă este
Deșteptați în ea voința deprinsă-a trece peste
Munții de piedici și opreliști ; ațîțați într-insa focul
Generoaselor avinturi ; cimentati-o voi în blocul
Proletarelor largi piepturi ; faceți-o ca să pornească
Înainte, ca suvoitul sfînt de lavă omenească,
Și veți izbuti, fiți siguri, fără jalbi aduse-n proșapuri,
Cari sint semnul slăbiciunii și aduc mai mult a prapuri,
Fără-a trece pe sub furca caudină-a stăpînirii,
Cî cu fruntea luminată viu de nimbul cuceririi,
Căci : Vox populi vox dei !

Dacă este și cînd este —, apucați-vă cu zorul
De-altă treabă : de-nțărîrea forței noastre mult slăbite.
De unirea proletarei gloate astăzi răzlețite,
De-adîncirea și spălarea de rugină și de zgură
A doctrinei care altfel tinde-a deveni impură
Asta-i calea cea mai demnă pentru voi și pentru mine

Dacă-aș ști că-n statul ăsta voi aveți vreo precădere,
Alt serviciu și alt bine ca să-mi faceți, eu v-aș cere :
Să convingeți pe puternicii să-mi retragă „beneficiul“
Celor două mari decrete — faceți-mi, vă rog, serviciul !
Căci povara bunăstării guvernante mă strîvește
N-o pot duce, zău, în circă. Pe deasupra, mîlă lipsește
De plăcerea foarte rară — pînă mai ieri si integrală
De-a purta pe ai mei umeri mici osinda colosală
Dacă ea supremă este, prin aceasta-mi spune mie
Că si eu îndeplinit-am chiar suprema datorie
Ah ! lăsați-mă de aceea cu sentința nestîrbită
Ea îmi dă plăceri înalte de-o savoare negrăită
Pentru asta, da !, să faceți jalbi oricît de mari și multe :
Doar voi-vor cei puternici și chemați să vă asculte...

V

Astfel, dragă Grigorovici, cred că ar fi cu mult mai bine
Dacă-n loc de prea tardive intervenții pentru mine,
De petiții, de demersuri, de urcări de scări și trepte,
De așteptări plictisitoare în superbe săli inepte
De primiri, în cari deșarta vorbă lată se îndrugă,
Cari au toate, totdeauna, ton și scuz umil de rugă ;
Dacă-n loc de-ntortochiata și cotita ștrîmtă cale
A jalborilor ați bate, fără surle și țimbale,
Dar cu duhul proletarei rectitudinii neclintite,
Drumul larg și drept al luptei.
Lupta dă puteri călîte,
Lupta ține conștiința trează, lupta e-o fanfară
Care cheamă și unește rupta masă proletară,
Lupta este ritmul vieții, lupta este chezașia
Contra clasei ce-și arată contra noastră vrăjmășia,
Lupta limpezeste zarea socialei vieți ca vîntul

Lupta dă aripi gîndirii, reaprinde-n noi avîntul,
Flăcări dă vorbirii noastre. Dreapta luptă adîncește
Despărțirea care-n lume între clase predomnește,
Lupta este rostul nostru și-a izbîndei noastre armă
Glocul orb al ignoranței, rezistența lupta-l sfîrmă
Luptători fiți, dar, prieteni, nu jalbări, cu pantahuza
Umble cei ce-n cursul nopții și-au bătut la crîsmă bluza,
Ori pierdut-au cel din urmă ban la cărți, Cu jalba neagră
Cei deprinși luxoașa haină — a celor mari și tari să steargă,
Cei bicsnici din născare, din poruncă sau din vrere,
Cei ce fac în nepuțință, sărăcie și durere
Cei stîngheri și fără sprijin, cei trăiți plecați ca robii,
Paraliticii, moșnegii, chiorii, girbovii, neghibobii —
Biete umbre, biete resturi omenesști, bipede vite —
Dar nu mindra mare oaste a străvechii munci slăvite,
Gata-n spulber să prefacă seculare-nalte praguri,
Cu falanga ei din față — cinstiți purtători de steaguri,
Căpitani călîți și crainici, celor goi ducînd solia
Lumei noi, purtînd în mină și drapelul și făclia.

VI

Dacă-n lunga, necăjită, versuita mea scrisoare,
Care pleacă dintr-o hubră de lugubru închisoare,
Vei găsi pe ici pe colo — ca pe un cîmp de flori scăieții,
Vreun cuvînt ceva mai tare, nu uita cum sint „poiești“ :
El va fi țîșnit ca para din prea multă-n sufletire
Și nici cînd din gîndul josnic, reprobabil de jîgnire
Sînt pe lume oameni astfel construți de la natură
Că pe ei nici nu-i atingem, nici n-avem vreun pic de ură.
Dumneata ești dintr-aceia. Dacă azi nu ni-s comune,
Multe gînduri, totuși amî neclintii, din vremuri bune,
Ori ostile, dați cu toții pentru cauza comună,
Pilda de statornicie — rară, nobilă cunună,
Al persoanei preț și farmec, atractiva bunătațe,
Virsta zugrăvită-n slave limpezi, mari și tremurate,
Toate zmulg, impun o mare simpatie personală,
Pentru-ntreg socialismul românesc azi ești o fală,
Încheînd urez mult bine înțeleptei Tatiane,
Fin sculptată parcă-n plinul unei marmori diafane,
Rodul, de bună seamă un flăcău frumos, voinic,
Și o stringere de mină pentru tată, soț, amic“.

După cum rezultă din această scrisoare, o încredere nemărginită îl determină pe Bujor să nu accepte nici un compromis care ar fi lezat prestigiul mișcării muncitorești. Însăși scoaterea sa din temniță nu o accepta decît ca o victorie a clasei muncitoare și nu a vreunei cedări din partea sa.

Petru RUȘINDILAR

- 1) Mihail Gheorghiu Bujor, Scrieri social-politice (1905—1961) Studiu introductiv, antologie și note de Nicolae Copoiu, București, Editura politică, 1979, p. 45—58.
- 2) Scrisoarea în original a fost găsită și se păstrează în colecția de documente a Acad. Radu Grigorovici, fiul militanului socialist George Grigorovici, care în prezent locuiește la București.